

İSTİKLAL MARŞI BESTELERİ

*Turan SAĞER**

Özet

Milli marşlar kapitalizmin gelişip, milli duyguların uyandığı, millet hayatının başladığı 18.yüzyılda belirmeye başlamıştır. Bir milli marşın sözleri, yazıldığı dönemdeki milli karakterin aynasıdır. Türklerde, 1921 yılına kadar değişik padişahlar için değişik marşlar bestelenmiştir. Fakat bir milli marş bulunmamakta idi. İlk milli marş girişimi 1909 yılında Sultan Reşat döneminde olmuştur, fakat sonuçsuz kalmıştır. 12 Mart 1921'de Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı şiir TBMM'de kabul edildikten sonra beste yarışması açılmıştır. Yarışmaya 24 beste katılmıştır. Ancak o yıllar savaş yılları olduğu için, şiire gösterilen ilgi besteye gösterilmemiştir. Daha sonra 1924 yılında Maarif vekaletinde toplanan bir heyet, Ali Rifat Çağatay'ın bestesini birinci beste olarak ilan etmiştir ve milli marş olarak da kabul edip tüm yurda duyurmuştur. Ancak 1930 yılına kadar ülkenin değişik bölgelerinde yarışmaya katılan diğer besteler çalınıp söylenmiştir. 1930 yılında ise A. Rifat Çağatay'ın bestesi iptal edilerek O. Zeki Üngör'ün bestesi milli marş olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Marş, Milli Marş, Milli Marşlar Tarihi.

COMPOTISIONS OF NATIONAL MARCH

Abstract

National marches began to appear in the 18 th century. In which capitalism developed, national feelings awakend and the life of the nation started. The words of a national marches is the mirror of the national character in the period when it is written. For Turks, different marches were composed for different Sultans until 1921. But there was no a national marches. The first national marches initiative was made in 1909 in Sultan Reşat's period, but it failed. After the poem written by Mehmet Akif Ersoy was accepted in T.B.M.M. in 1921, musical composition contest was announced. There were 24 compositions in the contest. The interest which was showed for poetry was not showed for compositions because of the war yrsrs of the period. After that, a committee assembled in the Ministry of Education in 1924 declared Ali Rifat Çağatay's composition as the first composition, accepted it as the national marches and announced this event around the country. But, the other compositions which were in the contest were played and sung in the different parts of the country until 1930. In 1930, A. Rifat Çağatay's composition was cancelled and Osman Zeki Üngör's composition was accepted as The national march.

Key Words: March, National Marches, History of National Marches.

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü, MALATYA, tsager@inonu.edu.tr

GİRİŞ

“Bir milli marşın sözleri, yazıldığı dönemdeki milli karakterin aynasıdır. Çoğu ülkenin milli marşı, politik karışıklıklar döneminde ortaya çıkmıştır. Pek çok marş, milli kahramanlıklar döneminde yazılmış ve bestelenmiştir. Bir milli marş, ait olduğu milletin cesaretini arttırmaya çalışır, ülkenin bağımsızlığını, bayrağını savunur, bunun yanında yurda duyulan sevgi ve bağlılığı ifade eder (Sarıhan, 1984:15).

Türklerde marş, askerlik hayatının varlığı kadar eski ise de bugünkü anlamda marşların bestelenmesine, batılılaşma hareketleriyle birlikte başlamıştır. Sultan II. Mahmut 1826 yılında Yeni Çeri teşkilatıyla birlikte mehter teşkilatını da kaldırmış ve askeri bandoyu kurmuştur. “Muzika-ı Humayun” un yöneticiliğine getirilen İtalyan Donizetti 1829 yılında “Mahmudiye Marşını” bestelemiştir. İkinci Mahmut’un kendisi de yeni kurulan “Asakir-i Mensure-yi Muhammediye” için bir marş bestelemiştir. İkinci Mahmut için marş besteleyen Donizetti, 1839’da tahta geçen Abdülmecit için de “Mecidiye Marşı”nı bestelemiştir. Bu marş 1839-1846 yılları arasında resmi marş olarak kabul edilmiştir. Daha sonra 1846 yılı Aralık ayı sonunda Lizst Türkiye’ye gelir ve 1847 yılı başlarında Sultan Mecit huzurunda bir konser verir, Donizetti’nin Mecidiye Marşı üzerine perofraz¹ yazar (Üngör, 1965:134).

Meşrutiyetle birlikte Necip Paşa “Hamidiye Marşı”nı, Guetelli Paşa “Marş-ı Sultaniye”, “Osmaniye Marşı” ve “Şefkat Marşı”nı bestelemiştir. İlk Türk orkestra şefi olarak bilinen Mehmet Ali Ferudun “Plevne Marşı” ve “İzmir Marşı”nı bestelemiştir. Daha sonra Zati Arca’ 40 kadar marş besteleyerek repertuara kazandırmış ve 1930-40 yılları arasında okullarımızda ilk marş söyletme uygulamalarını başlatmıştır.

İLK MİLLİ MARŞ YAZMA GİRİŞİMLERİ

İlk milli marş hazırlama girişimi, 1909’da tahta geçen Sultan Reşat döneminde olmuştur. Sultan Reşat, bir milli marş bestelettirmek istediğinde, o dönemde Muzika-ı Humayun’un başında bulunan Albay Mustafa Saffet Bey’e gider O da Bethoven’in Op, 113 nolu “Ru’nes d’Athanes “ adlı eserindeki Türk Marşı’nın devletçe kabul edilmesini ister (Musiki Mecmuası, 1949:114). Bu arada bir başka grupta, Donizetti’nin Abdülmecit için 1839 yılında bestelediği “Mecidiye Marşı”nın milli marş olarak kabul edilmesini istemektedir. Ancak hem “Türk Marşı” hem de “Mecidiye Marşı”nın milli marş olması isteği reddedilmiştir. Paris Konservatuvarı öğretmenlerinden Theodere Dubois aracılığı ile Camille Saint-Seans’a bir de Türk Marşı bestelettirilmiştir. Ancak İstanbul’da yaşayan bazı besteciler hükümete başvurarak Türk milli marşının yerli besteciler tarafından bestelenmesi gereğini vurgulamışlardır ve Saint-Saens’ı arayarak, İstanbul’daki yarışmaya katılmamasını istemişler, o da marşını yarışmaya sokmamıştır (Sarıhan,?:15).

1919 yılında kurtuluş savaşına girildiğinde müzik dağarcığımızda biraz önce bahsettiğimiz marşlar ve bazı vatan türkülleri vardı. Milli mücadele yıllarında ordu tarafından beğenilip söylenen marşlarımızdan en önemlisi daha henüz İstiklal Marşı yokken bestelenmiş olan sözleri M. Akif Ersoy’a ait bestesi Ali Rifat Çağatay’ın “Ordunun

¹ Perofraz, çeşitleme

Duası” adlı eseridir Bu marş o dönemde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği tarafından kabul edilerek orduya alınmıştır (Nalbantoğlu, 1984:46).

Bundan başka o yıllarda İzmir Marşı, Sakarya Marşı, Vatan Marşı, Akdeniz Kıyılarında ve Yürüyüş Marşları milli günlerde söylenen marşlardı. Ancak hala bir Türk Milli Marşı yoktu. Uluslararası temaslarda bunun sıkıntısı çekiliyordu ve Avrupa ülkelerinin çoğunda 18. yüzyılın ilk yarısında milli marşlar yazılmıştı. Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerin milli marşlarını kabul ediş tarihleri görülmektedir.

Tablo 1. Bazı Ülkeler ve Milli Marşlarının Kabul Ediliş Tarihleri

Ülkeler	Milli Marş Kabul Tarihi	Ülkeler	Milli Marş Kabul Tarihi
İngiltere	1744	Macaristan	1845
Danimarka	1778	Meksika	1854
Fransa	1795	Lüksemburg	1864
Arjantin	1813	Norveç	1864
Yunanistan	1823	Küba	1868
Almanya	1841	Japonya	1893
Peru	1841	Hollanda	1898
Endonezya	1843		

MİLLİ MARŞ OLARAK ÇALINAN ESERLER VE KÖTÜ ANILAR

İstiklal Marşı yazılmadan önce milli marşımız olmamasından kaynaklanan bazı acı ve komik olaylar gerçekleşmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdadır;

-Bir milli futbol takımı maçında çalınacak marş bulunamadığı için Karadeniz yöresinin meşhur “Hamsi Koydum Tavaya” isimli türküsü çalınmıştır.

-1895 yılı Haziran ayında Almanya’nın Kiel Şehrinde İmparator Wilhelm kanalının açılış merasimi yapılıyordu. Rıhtımda yer alan bir bando her millete ait marşı, o milletin törene katılan gemi ve gruplar geçerken saygı gösterisi halinde çalıyordu. Uzakta ay yıldız bayraklı bir gemi görülmüştü. Orkestra şefi Poot, Türk bandrolü gemiyi görür görmez şaşkına dönmüş ve adeta korkmuştu. Çünkü çalınması gereken “Türk Milli Marşı”ydı ve ona şimdiye kadar böyle bir marş hatırlatılmamıştı. Büyük bir şaşkınlıkla orkestrasına emir vererek “Ay Dede, Ay Dede Değneğin Nerede” isimli çocuk şarkısını seslendirmişti.

-Yine Reşadiye Harp gemimizin kızaktan indirilişi töreninde bulunmak üzere İngiltere'ye davet edilen, Türk heyeti törenin son dakikalarında birdenbire güç bir durumla karşılaşmıştır. İngiliz marşı çalındıktan sonra sıra, Türk Milli Marşına geldiğinde yine çalınacak ve söylenecek bir milli marş yoktur. Türk Çerçibaşı arkadaşlarına eğilerek;

“Arkadaşlar Entarisi Ala Benziyor'u biliyor musunuz. ? O halde hep beraber söylüyoruz” der ve söylerler.

-Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, Abdulkadir Karamürsel, bir askeri temsilcimizin yaveri olarak Brest-Litovsk'ta bulunduğu sırada Gar Komutanlığı'ndan aranarak kendisine şu haber verilir. “37 kişilik bir Türk subay kafilesi Rusya'dan esaretten kurtularak memleketlerine dönmek üzere buradan geçiyorlar. Burada bir gece kalacaklar, sizden bahsettik pek sevindiler. Hemen geliniz, iâşe ve ibate işlerini beraberce tanzim edelim.” O gece misafir Türk kafilesinin tüm ihtiyaçları temin edildikten sonra gece bir ziyafet tertip edilir. Yenilir, içilir, karşılıklı nutuklar söylenir. Bu sırada orada bulunan Almanlar hep bir ağızdan Alman Milli Marşını ikisesli okuyunca Türk kafilesini sıkıntı basar. Bir ara Abdulkadir Karamürsel kalkarak kafileye “Ne biliyorsunuz?” diye sorar, “Ordumuz Etti Yemin'i biliyor musunuz ?” der, kimseden yanıt alamayınca orada bulunan kafileye “benim sesime uyarak hep birlikte tekbir getirelim” der ve “Allaü Ekber !” diye hep birlikte başlarlar.

İSTİKLAL MARŞI'NIN BESTELENMESİ

T.B.M.M. hükümeti kurulduktan sonra, yapılacak ilk işlerden birisi Türkiye Cumhuriyeti'ne bir “milli marş” kazandırılmasıydı. Aslında bu düşünce daha önceden İstiklal Savaşı sırasında, Garp Cephesi komutanlığı tarafından dile getirilmişti. Daha sonra o dönemin Maarif Vekili, Dr. Rıza Nur'a iletildi. Böylece milli marş olarak “İstiklal Marşı” adı ile yaptırılacak marşın hazırlıkları başlatılmış oldu.

Beste ve söz için beşer yüz lira ödül konularak, genelge mektuplarla bütün yurda duyuruldu. Marş için önce şiirin seçilmesi gerekiyordu. Şiir yarışmasına yurdun dört bir yanından 724 şiir gönderildi. Komisyon bunlardan yedisini seçti bastırdı ve meclis üyelerine dağıttı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki T.B.M.M hükümeti 12.03.1921 günkü oturumunda M. Akif Ersoy'un şiirini defalarca okutarak alkışlar arasında Milli Marş olarak bestelenmek üzere seçti (Üngör, 1966:10-25).

Sözler kabul edildikten sonra beste için yarışma açıldı. Fakat beste yarışması güfte kadar ilgi görmedi. Ancak müracaat süresi dolmadan, Marş İstanbul'da Ali Rifat Çağatay (bkz. Ek. 8) tarafından bestelendi ve 1 Nisan 1921'de Kadıköy Apollon Tiyatrosunda çalındı. Ethem Üngör'ün tespitlerine göre yarışmaya 24 eser katılmıştır (Üngör, 1966:10-25).

Bunlardan kesin olanlar: Ahmet Cemalettin Çinkılıç, Ahmet Yekta Madran (bkz. Ek. 12), Ali Rifat Çağatay, Griftzen Asım Bey, Bedri Zabaç, Hasan Basri Çantay, H. Saadettin Arel, İsmail Hakkı Bey (bkz. Ek. 10), İsmail Zühtü (bkz. Ek. 1), Kazım Uz (bkz. Ek. 2), Lemi Atlı, Mehmet Baha Pars, Mustafa Sunar (bkz. Ek. 3), Rauf Yekta (bkz. Ek. 4), Sadettin Kaynak, Zati Arca (bkz. Ek.6), Zeki Üngör (bkz. Ek. 13).

Bu 17 bestecinin dışında 7 besteci daha yarışmaya katılmıştır. Bunlar net olarak belli değildir. Fakat aşağıdaki besteciler arasında bulunmaktadır.

A. M. Ataman, Bimen Şen, İsmail Fenni Ertuğrul, İ. H. Elçioğlu, K. Karabekir, Leyla Saz, Muhlis Sebahattin, Musa Süreyya, Mustafa Nezih Albayrak, O. Şevki Ulubey, Suphi Ezgi, Santuri Ethem Efendi, Sedat Öztoprak.

Güfte yarışması sonlandıktan sonra Anadolu'daki savaşın iyice kızışmasından dolayı beste yarışması ilgisini tabi olarak kaybetmiştir. Buna rağmen yarışmaya katılan besteciler kendi bestelerini yurt çapında yaymaya başlamışlardır.

-Edirne ve bölgesinde o zamanlar Edirne'de müzik öğretmeni olan Ahmet Yekta Madran.

-İstanbul'da değişik okullarda öğretmen olduğu için M. Zati Arca

-Yine İstanbul'da diğer taraftan Ali Rifat Çağatay

-Ankara ve çevresinde O. Zeki Üngör

-İzmir ve yöresinde İsmail Zühtü'nün besteleri milli marş olarak söyleniliyordu Nalbantoğlu, (1963:111).

Her besteci kendi bestesini yaymaya çalışmış ve bu durum birkaç yıl devam etmiştir. Ancak 1924 yılında Maarif vekâletinde toplanan bir kurul Ali Rifat Çağatay'ın marşını resmi marş olarak kabul ederek bütün okullara bildirmiştir.

Bazı besteciler, Ali Rifat Çağatay'ın bestesini, bestecinin Klasik Batı Müziği'ni bilmemesinden dolayı marş besteleyemeyeceğini ve kardeşinin o günün ileri gelen milletvekillerinden Samih Rifat Çağatay olduğu için marşın kabul edildiğini savunarak eleştirmişlerdir. Bu marş 1924'ten 1930 yılına kadar milli marş olarak çalınmış söylenmiştir. Zeki Bey'in eserinin bestelenişi ise şu şekilde ifade edilmektedir (Nalbantoğlu, 1984:46).

Zeki Bey İstanbul'da, Şişli'deki evinde otururken eğitimci Haydar Tanır ile ilkokul öğretmeni olan İhsan Bey gelir. Kurtuluş ordusu süvarilerinin İzmir'e girdiklerinden iki ya da üç gün sonradır. İhsan Bey süvarilerin İzmir'e girişini anlatırken Zeki Bey yerinden fırlar ve o coşku içerisinde piyanosunun başına geçer, derhal içine doğan ezgiyi çalmaya başlar. Arkadaşları çok beğenirler ve bunun marş olmasını isterler. Daha sonra besteyi Üngör, Viyana Konservatuar Müdürüne gönderir ve gelen cevapta marşın çok orijinal olduğunu, melodisinin Türk milletinin ihtişamına yakışacak şekilde olduğu belirtilir. Bunun üzerine Zeki Bey; bu, milletin marşı olacaktır, der. Bu arada Ankara'dan G. Mustafa Kemal'den haber gelir ve görev için Zeki Bey'i Ankara'ya çağırır. Zeki Bey İstanbul'dan Ankara'ya gelerek buraya yerleşir.

Ankara'ya geldiğinde 11 Mart 1924'te Ankara Palas Otelde Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin gecesinde çalınan eserler arasında "Cumhuriyet Marşı" adıyla İstiklal Marşı da vardır. Gazi gecenin ilerleyen saatlerinde baloya gelir. İçerisi hınca hınç doludur. Gazi salonun kapısında görüldüğü anda marş çalınır. Zeki Bey Gazi'ye doğru ilerler marşımız budur, der. O'da "Allah razı olsun, çok beğendim, aferin" der.

Altı yıl daha yurdun değişik yerlerinde Ali Rifat Çağatay'ın bestelediği marş milli marş olarak söylenildikten sonra, 1930 yılında Ali Rifat Çağatay'ın kardeşi Samih Rifat Bey Maarif Vekilliği'nden ayrılıp yerine Necati Bey

geçtiği zaman Ali Rifat Çağatay'ın bestesi iptal edilip yerine Zeki Üngör'ün bestesi milli marş olarak kabul edilmiştir.

SONUÇ

Avrupa ülkelerinde milli marşlar 18. yy da yazılmaya başlanmıştır. Türklerde ise Tanzimat ve meşrutiyet dönemlerinde milli marş denemeleri yapılmışsa da, o yıllar ülkemiz için sıkıntılı yıllar olduğu için bir milli marş yazılamamıştır. İlk milli marş yazma girişimi 1909 yılında Sultan Reşat döneminde olmuş ancak sonuçsuz kalmıştır. Bunun dışında 1921 yılına kadar değişik padişahlar için marşlar bestelenmiştir. 1921 yılında T.B.M.M.'de milli marş için yarışma açılmış, Mehmet Akif Ersoy'un sözlerini yazdığı İstiklal Marşı'nın bestesi için 24 beste yarışmaya katılmıştır. O yıllarda ülke savaşta olduğu için beste yarışması sonuçsuz kalmış, yarışmaya katılan besteciler buldukları bölgelerde kendi bestelerini milli marş olarak çalıp söylemişlerdir. 1924 yılında toplanan heyet, Ali Rifat Çağatay'ın bestesini milli marş olarak kabul etmiştir. Bu marş 1930 yılına kadar milli marş olarak ülkenin her yerinde söylenmiştir. Ancak 1930 yılında Osman Zeki Üngör'ün bestesi milli marş olarak kabul edilmiştir. İstiklal Marşımız Kurtuluş Savaşı'nı yansıtan, halkı coşturan bir metne ve ezgiye sahiptir. Bütün ülkelerin milli marşlarında bulunabilecek ortak temalar üzerine kurulmuştur ve özü, yurt savunmasına çağrıdır.

KAYNAKÇA

Banarlı, N. S., (1962). Musiki Mecmuası, Sayı, 170, s. 4, İstanbul.

Nalbantoğlu, M., (1963). Musiki Mecmuası, Sayı 185, s. 111, İstanbul.

Nalbantoğlu, M., (1984). İstiklal Marşımızın Tarihi, s 46, İstanbul: Cem Yayınları.

Sarıhan, Z., Vatan Türküsü (İstiklal Marşı, Tarihi, Anlamı), s. 15, Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.

Üngör, E., (1949). Musiki Mecmuası, Sayı, 12, s.134, İstanbul.

Üngör, E., (1966). Türk Marşları, s 10-25, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü., Ankara.

Üngör, E., (1970). Musiki Mecmuası, Sayı, 239, s. 4, İstanbul.

EKLER

Ek. 1..İsmail Zühtü Bey'in Bestesi

Müzik: İsmail Zühtü (1921)

Kork ma sön mez bu sa fak lar da yü zen al san cak

Sön me den yur du mun üs tün de tü ten en son o cak

O be nim mil le ti min yul di zi dir par la ya cak O be

min dir, O be nim mil le ti min dir an cak

Ek. 2. Kazım Uz'un Bestesi

Müzik: Kâzım UZ

Korkma sön mez bu sa fak lar da yü zen al san cak.

Sön me den yur du mun üs tün de tü ten en son o cak.

O be nim mil le ti min yul di zi dir par la ca cak.

O be nim dir o be nim mil le ti min dir an.

cak Çat ma kur ba no la yım Çek re ni sey naz

li ti lâl kah ra man ı ki ma bir gün ne bu şid det bu

ce lâl sa na ol maz dökü len kan la rı mız son

ra he lâl Hakkı dir Hak ka la

pa mil le ti min iş tik lâl

Ek. 3. Mustafa Sunar Bestesi

Müzik : Mustafa Sunar

Müzik

Mars

Kork ma sön mez bu şa fak lar da yü zen al san cak
 Sön me sen yur du mun üs tün de tü ten en sen o cak
 Sön me sen yur du mun üs tün de tü ten en sen o cak O be nim mil
 O be nim dir o be nim mil. le ti min. dir an cak
 O be nim dir o be nim mil. le ti min. dir an cak

Ek. 4 Rauf Yekta Bey'in Bestesi

Kork ma sön mez bu şa fak lar da yü zen al san cak
 Sön me sen yur du mun üs tün de tü ten en sen o cak
 O be nim mil. O be nim dir o be nim mil. le ti min. dir an cak

Ek. 5. Zati Arca'nın Beste Kapağı

Ek. 6 Zati Arca'nın Bestesi

Musik: Mehmed Zâti Arca

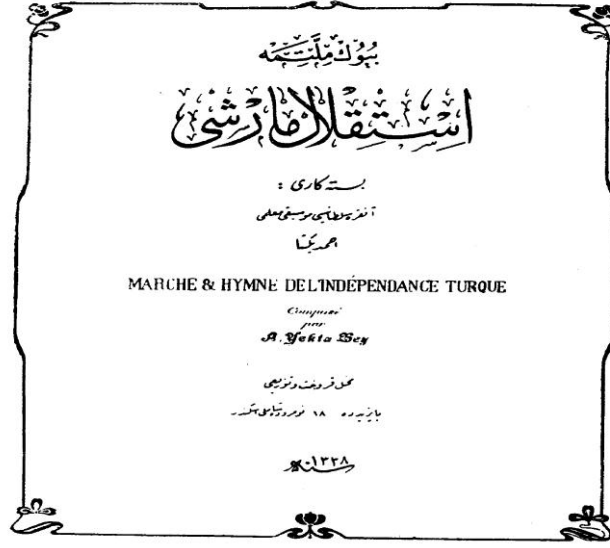
Ek. 7 Ali Rifat Çağatay'ın Beste Kapağı

Ali Rifat Çağatay Bestesinin kapağı (1921)

Ek. 8. Ali Rifat Çağatay'ın Bestesi

Ek. 11. Ahmed Yekta Madran'ın Beste Kapağı

Ahmed Yekta Madran Bestesi'nin Kapağı.

Ek. 12. Ahmed Yekta Madran'ın Bestesi

Piano

p

Kalkma pönmes bu za fak lar da yü zen al san cak Sönme

den yur dumun üs ün de lü ten en san o cak O be nim mil li ti

min yil di zi dir pa le ye cak O be nim dir o be nim mil li ti min dir an cak

Ek. 13. O.Zeki Üngör'ün Beste Kapağı

Millî marşımız "İstiklâl Marşı" nın ilk basımının kapak kompozisyonu

Ek. 14. Osman Zeki Üngör'ün Bestesi

Müzik: Osman Zeki Üngör